

Mirosław Gornowicz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

CENA MLEKA I JEGO PRZETWORÓW W POLSCE JAKO CZYNNIK ICH KONKURENCYJNOŚCI

1. Wstęp

W latach 1992-2002 saldo obrotów w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi w Polsce stale było ujemne. Branża mleczarska natomiast należała do tych nielicznych sektorów gospodarki żywnościowej, które osiągały cały czas dodatni bilans wymiany z zagranicą. Od 1991 r. tylko dwa razy (w 1992 i 1999 r.) eksport artykułów mleczarskich przewyższył ich import mniej niż dwukrotnie, a w ostatnich latach relacja ta jeszcze wzrosła (2003 r. – 4,1:1; 2004 r. – 5,0:1). Produkty mleczarskie stanowią też znaczną część polskiego handlu rolno-spożywczego. Od początku lat 90. ich udział w eksporcie ukształtował się na poziomie nieco powyżej 10%. Gdyby przyjąć, że te wyniki handlu zagranicznego artykułami mleczarskimi są przejawem międzynarodowej konkurencyjności polskiego mleczarstwa, to głównym czynnikiem o niej decydującym byłyby ceny tych artykułów. Takie rozumienie konkurencyjności znajduje potwierdzenie w definicjach tego pojęcia sformułowanych przez różnych autorów. Na przykład według M. Jagiełło (2000), „konkurencyjność gospodarki jest różnicą między konkurencyjnością eksportu na rynku zagranicznym i konkurencyjnością importu względem produkcji krajowej na rynku wewnętrznym”. K. Żukrowska natomiast (2001) rozumie konkurencyjność jako „zdolność przystosowania się gospodarki, a raczej działających w niej podmiotów albo ich produkcji, do zmieniających się warunków, pozwalająca utrzymać lub poprawić ich pozycję na rynku w warunkach globalnych”.

Do chwili akcesji Polski do UE ceny skupu mleka w naszym kraju były wyraźnie niższe od cen mleka w krajach Unii, stanowiących najczęstszy punkt odniesienia. W latach 2000-2002 ceny mleka w Polsce wynosiły 61-67% średnich cen w krajach UE (Gornowicz 2003). W niższych cenach mleka i jego przetworów po-

wszechnie upatruje się istotnego czynnika przewagi konkurencyjnej polskiego mleczarstwa (Smoleński 1998; Stepulak, Guba, Babuchowski 2000; Szulce, Ciechowski 1998).

Włączenie Polski w obszar jednolitego rynku Unii Europejskiej zwiększyło siły oddziałujące na wzrost cen mleka w naszym kraju, a przez to również na wzrost cen produktów mleczarskich. Celem tej pracy jest skwantyfikowanie tego procesu oraz określenie jego skutków dla międzynarodowej konkurencyjności polskiego mleczarstwa.

2. Metodyka

W badaniach wykorzystano dane statystyczne pochodzące ze specjalistycznych wydawnictw (Rocznik Statystyczny... 2004; *Rynek mleka i produktów...* 2003-2005; *Rynek mleka. Analizy...* 2004). W porównaniach cen surowca wzięto pod uwagę kraj Unii charakteryzujący się jedną z najniższych cen (Wielką Brytanię), kraj z wysoką ceną mleka (Włochy) oraz dwa kraje (Niemcy i Francję) będące największymi producentami tego surowca. W analizie cen artykułów mleczarskich uwzględniono kraje będące dużymi uczestnikami międzynarodowego rynku tych artykułów. W przypadku surowca analizą objęto lata 2002-2004, przy czym w 2004 r. w krajach UE uwzględniono tylko ceny z lipca tego roku. Porównanie cen produktów mleczarskich obejmuje okres od stycznia 2003 r. do stycznia 2005 r.

3. Wyniki badań

W analizowanym okresie ceny mleka w Polsce wykazywały znacznie większą zmienność niż ceny w krajach UE (tab. 1). W latach 2002-2003 różnica między skrajnymi wartościami tej ceny stanowiła 41,2% średniej wartości, podczas gdy we wziętych pod uwagę krajach Unii było to 16,5-27,6%.

Tabela 1. Ceny mleka w Polsce na tle wybranych krajów UE (2 euro/100 kg)

Rok	Miesiąc	Polska	Niemcy	Francja	Wielka Brytania	Włochy
2002	I	22,6	34,0	31,5	31,0	33,5
	III	21,7	32,0	29,5	29,5	31,5
	VI	17,8	29,0	28,0	24,0	32,0
	IX	16,4	30,5	32,0	27,0	36,0
	XII	18,5	32,0	31,0	28,0	32,0
2003	I	18,2	28,9	31,0	27,0	32,5
	III	16,9	28,1	29,0	25,5	31,5
	VI	15,2	27,2	27,5	23,5	34,0
	IX	15,4	28,2	31,5	28,0	37,0
	XII	17,0	28,4	31,0	28,0	34,0
2004	I	16,9				
	III	16,9				
	VII	19,3	26,8	27,2	25,9	35,4
	IX	20,5				
	XII	23,7				

Źródła: Rocznik Statystyczny... 2004; *Rynek mleka i produktów...* 2003-2005; *Rynek mleka. Analizy...* 2004.

Średnia cena mleka w Polsce w obu tych latach była praktycznie taka sama; wykazywała jedynie sezonowe wahania. Przedstawiony w tab. 1 spadek ceny wyrażonej w euro wynika z postępującego osłabienia kursu złotego wobec euro. W wyniku tego procesu od początku 2002 r. do końca 2003 r. powiększała się różnica między poziomem cen mleka w krajach Unii i w Polsce. O ile w styczniu 2002 r. cena w Polsce stanowiła 66,5-72,9% cen we wziętych pod uwagę krajach Unii, o tyle w grudniu 2003 r. udział ten wynosił już tylko 50-60,7%. Od początku 2004 r. obserwuje się stały wzrost cen skupu mleka w Polsce. Jednocześnie kurs złotego wobec euro do połowy roku utrzymywał się na mniej więcej stałym poziomie, a w drugiej połowie roku wyraźnie wzrósł. W rezultacie zmniejszył się dystans między ceną mleka w UE i w Polsce. W styczniu 2004 r. polskie ceny stanowiły 47,7-65,2% unijnych, w grudniu zaś – już 66,9-91,5%. Należy przy tym pamiętać o dużym – związanym z jakością – regionalnym zróżnicowaniu cen skupu mleka w Polsce. W pierwszym półroczu 2004 r. średnie ceny skupu w woj. podkarpackim stanowiły 73,4% ich poziomu w woj. podlaskim (*Rynek mleka. Analizy... 2004 – obliczenia własne*). Gdyby wziąć pod uwagę ceny z regionów dominujących w towarowej produkcji mleka w Polsce, to różnica w cenach surowca mlecznego między krajami Unii i Polską byłaby jeszcze mniejsza.

Tabela 2. Ceny zbytu wybranych artykułów mleczarskich w Polsce na tle krajów UE (w euro/kg)

Kraj	2003					2004					2005
	I	III	VI	IX	XII	I	III	VI	IX	XII	I
	odtłuszczone mleko w proszku										
Polska	1,34	1,35	1,28	1,47	1,57	1,44	1,56	1,78	1,91	1,96	1,93
Belgia	.	.	.	2,10	2,09	2,07	2,04	2,08	2,07	2,15	1,99
Francja	2,19	2,02	1,99	2,10	2,08	2,05	2,01	2,10	2,08	2,19	1,95
Holandia	2,06	2,02	1,99	2,07	2,06	2,03	2,02	2,04	2,00	2,11	1,95
Niemcy	2,08	2,06	2,02	2,03	2,04	1,97	1,96	1,99	2,10	2,15	2,05
	pełne mleko w proszku										
Polska	.	.	.	.	.	.	.	2,20	2,37	2,52	2,40
Belgia	.	.	.	2,66	2,64	2,59	2,57	2,60	2,58	2,56	2,49
Francja	2,61	2,58	2,36	2,53	2,50	2,50	2,47	2,55	2,45	2,45	2,37
Holandia	2,58	2,45	2,42	2,56	2,57	2,57	2,52	2,58	2,54	2,56	2,41
Niemcy	2,61	2,54	2,49	2,57	2,60	2,56	2,47	2,55	2,55	2,59	2,50
	masło										
Polska	2,05	1,86	1,83	2,08	2,23	2,24	2,10	2,45	2,67	2,87	2,67
Belgia	3,07	3,01	3,03	3,12	3,07	3,05	3,00	3,05	3,03	3,02	2,92
Francja	2,97	2,96	2,95	3,08	3,04	2,99	2,94	3,00	3,02	2,92	2,84
Holandia	3,04	3,00	3,02	3,11	3,05	3,01	3,00	3,02	3,02	2,95	2,93
Niemcy	3,02	3,02	3,04	3,14	3,12	3,04	2,98	3,01	3,02	2,96	2,92
	ser gouda/edam										
Polska	2,45	2,23	2,03	2,16	2,56	2,57	2,47	2,47	2,71	2,95	3,01
Belgia	3,30	3,30	3,27	3,74	3,74	3,80	3,85	3,79	3,51	3,53	3,54
Niemcy	3,28	3,25	3,06	2,87	2,83	2,83	2,81	2,81	2,97	3,00	3,00

Źródła: Rocznik Statystyczny... 2004, *Rynek mleka i produktów... 2003-2005, Rynek mleka. Analizy... 2004.*

Zbliżanie się cen mleka w Polsce do poziomu unijnego powoduje, że podobnie dzieje się z cenami artykułów mleczarskich. W styczniu 2003 r. cena polskiego odtłuszczonego mleka w proszku stanowiła 61,2-65,0% ceny tego produktu w krajach Unii (tab. 2). Dwa lata później ceny odtłuszczonego i pełnego mleka w proszku w Polsce były praktycznie na tym samym poziomie jak w UE. W styczniu 2003 r. ceny serów w Polsce stanowiły ok. ¼ ich cen w Belgii i Niemczech. W ciągu 2 lat ceny serów w Polsce i Niemczech zrównały się, a w stosunku do cen belgijskich różnica ta się zmniejszyła. Podobnie jest z cenami masła, które w styczniu 2005 r. było w Polsce tańsze o 6-8,9% niż w analizowanych krajach Unii.

4. Podsumowanie

Pierwszy rok członkostwa Polski w UE przyniósł znaczny wzrost cen mleka w naszym kraju. Spowodowało to zbliżenie się cen produktów mleczarskich w Polsce do poziomu unijnego, a w przypadku np. mleka w proszku nastąpiło nawet wyrównanie się tych cen. Do końca 2004 r. nie zaobserwowano negatywnego wpływu tego faktu na wyniki handlu zagranicznego. Mimo ogólnej tendencji do wyrównywania się cen należy przypuszczać, że w najbliższych kilku latach w przypadku niektórych produktów pewne różnice jednak się utrzymają. Będzie to nadal źródłem przewagi konkurencyjnej naszych artykułów mleczarskich, choć znaczenie cen jako czynnika konkurencyjności znacznie zmaleje. Sytuacja ta będzie zmuszała polski sektor mleczarski do wykorzystywania innych czynników, charakterystycznych dla bardziej rozwiniętych gospodarek.

Literatura

- Gornowicz M., *Polskie mleczarstwo w aspekcie konkurencyjności na jednolitym rynku Unii Europejskiej*, UWM, Olsztyn 2003.
- Jagiello M., *Nowa koncepcja mierzenia międzynarodowej konkurencyjności gospodarki metodą analizy czynnikowej*, materiały z konferencji „Konkurencyjność gospodarki Polski w dobie integracji z UE i globalizacji”, cz. I, s. 85-101, SGH, Warszawa 2000.
- Rocznik Statystyczny RP, GUS, Warszawa 2004.
- Rynek mleka. Analizy rynkowe*. IERiGŻ nr 27, Warszawa 2004.
- Rynek mleka i produktów mleczarskich. Notowania*, FAPA, Warszawa 2003-2005.
- Smoleński Z., *Przystosowanie polskiego mleczarstwa do warunków Unii Europejskiej*, „Przegląd Mleczarski”, 1998, nr 9, s. 272-275.
- Stepulak S., W. Guba, A. Babuchowski, *Wyzwania dla polskiego sektora mleczarskiego*, „Przegląd Mleczarski”, 2000, nr 11, s. 357-362.
- Szulce H., W. Ciechowski, *Analiza porównawcza poziomu cen surowca i podstawowych produktów mleczarskich w Polsce i Unii Europejskiej*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju mleczarstwa polskiego w procesie integrowania Polski z UE*. t. I, red. E. Skawińska, TNOiK, Toruń 1998, s. 219-240.
- Żukrowska K., *Konkurencyjność systemowa w procesie transformacji. Przykład Polski*, [w:] *Konkurencyjność gospodarki Polski w dobie integracji z UE i globalizacji*, t. I, SGH, Warszawa 2001, s. 81-102.

PRICES OF MILK AND MILK PRODUCTS IN POLAND AS AN ELEMENT OF THEIR COMPETITIVENESS

Summary

Until quite recently price was the most important factor positively affecting the competitive power of Polish dairy products on the European Union market. The price of finished products depends to the highest extent on the price of raw materials. In 2002 and 2003 the average price of milk in Poland accounted for 60.9% and 55.2% respectively of the mean price of milk in the EU. Due to a significant increase in milk prices recorded in Poland in 2004, and strengthening of Polish zloty in relation to euro, in July 2004 the price of milk in Poland was lower by only about 25% than in Great Britain. As a result, the differences in prices of milk products between the Polish and EU markets became much smaller. In December 2004 the price of skimmed milk powder was higher in Poland than in Great Britain, and the price of milk was by only several percent lower in Poland than in Great Britain, Germany, France or the Netherlands. Due to this direction of changes, the role of price as a factor deciding about the competitiveness of Polish dairy products on the EU market is gradually diminishing.